

i Budsfæste, vil man finde, at det anses for påseende og vigtigt, at man, uden egentlig ret at vide hvorfor, vedbliver at give saadanne Eiendomme i Budsfæste, som man slet ikke behøver at bortfæste. Dette har ogsaa fundet Sted under Fæstelovgivningens Herredømme her i Landet, idet Lodder med Hovedgaardsstagt, som Vøndergaardene mange Gange have, ere bleve bortfæstede, uaagtede jo som Hovedgaardsjord ikke ere fæstepligtige. Hvis der nu derimod danner sig andre Samfundsforhold, hvis Kapitalen begynder at opkjøbe Vøndergaardene, fordi den finder at kunne være tjent dermed, er der en høj Grad af Sandsynlighed for, at de korte Forpagtninger da ville begynde, og naar de ere begyndte, ville de udbrede sig videre og videre, saaledes at man kommer ind paa en Samfundstilstand, der er meget mindre betryggende for Bondestanden i dens Helhed, end den hidtil bestaaende Samfundstilstand har været. Dette er heller ikke paa nogen Maade undgaet de Folks Omærksomhed, som først have sat Fæsteloven i Bevægelse. Efterlæser man saaledes, hvad der derom i et sin Tid er bemærket af P. G. Bang, der spillede en Hovedrolle ved Begyndelsen af disse Forhandlinger, vil man finde, at han freinhævede som det Unskelige, at Kapitalen fra Kjøbstæderne, hvis Indbringelse i Landeieendomme har været forhindret ved Fæstetvangen, vilde komme til at deltage i Konkurrencen om Overskøften af smaa Landeieendomme, idet det var hans Mening, at det Tab, som Samfundet i det Hele maatte lide ved, at de smaa Landeieendomme gik over i disses Hænder, rigelig vilde opveies ved den større Kapital og Intelligents, der medbragtes, idet der derved vilde fremstaa en langt mere intens Dyrkning af Jordene og derigjennem en større Produktion. Jeg skal ikke komme tilbage til det Spørgsmaal, som jeg tidligere har tilladt mig at berøre, nemlig Spørgsmaalet om, hvorvidt det, naar man har ophævet Fæstetvangen, vil være muligt eller ikke at sammenlægge disse Gaarde. Det Spørgsmaal er jo anset for tvivlsomt, og jeg skal derfor forlade det, for blot at holde mig til, hvad der staaar som aldeles utvivlsomt, nemlig at Kapitalen fra Kjøbstæderne, naar de af mig omtalte Forhold komme frem, i alt Fald vil kunne kjøbe disse Gaarde enkeltvis og lade dem bestyre af Hjenestefolk; den vil kunne deltage i Konkurrencen og sammenkjøbe Gaarde i saa stort Omfang, det skal være. Derfor man nu vilde sige, at Frygten herfor skulde være illusorisk — at det skulde, som man siger, være at male Fanden paa Bæggen — fordi der ophøvedet ikke er nogen Kiemelighed for, at Gaardene ville komme bort fra de Bestidere, til hvem de ville gaa over, naar nærværende Forslag bliver til Lov, skal jeg dog fremhæve den Kjendsgjerning, at den Bevægelse, der har fundet Sted med Hensyn til de store Jordeieendomme i Retning af Tilkjøb af Jord,

langfra er ophørt, men endnu stadig er tilstede. Jeg skal saaledes minde om, at den Præmie, som man ved Loven af 19de Februar 1861 udsatte for at fremme Fæstegodsets Overgang til Selveiendom, netop bestod i, at man yderligere forpægede de store Bestidders Omfang. Efter min Mening var dette ganske vist ikke nogen heldig Foranstaltning, da det burde være Opgaven at bevare de smaa Bestidder i saa stort Omfang som muligt; jeg tror ikke, det var rigtigt, at man den Gang gik den Vej, thi jeg vedkjender mig den Anskuelse, at saalænge man ved kunstige Midler holder paa de store Eiendomme, maa der ogsaa kunstige Midler til for at bevare de smaa Eiendommens Eksistens. I saa Henseende var der efter min Opfattelse den allerinderligste Forbindelse i det Forslag, der for nogen Tid siden fremkom fra Regjeringen, og som til min Beklagelse blev forkastet af det høie Thing, nemlig i det Forslag, som gik ud paa at gjøre det muligt at frigjøre Familiegodserne, saaledes at de kunde blive Genstand for fri Om sætning i Handel og Wandel. Da vilde der være kommet Jordeieendomme paa Markedet, og man vilde være kommen ind paa den fuldstændige Frihed i dette Forhold, hvilken min ærede Sidemand hævder som det Rigtige; men at holde de store Jordeieendomme sammen og dog at ophæve den Betryggelse for de smaa Jordeieendomme, som hidtil har været gjældende ifølge Lovgivningen, forekommer mig meget uheldigt. Naar man erkjender, at Fæstelovgivningen indtil dette Øieblik har afgivet en væsentlig Betryggelse for Bondestanden i dens Helhed, maa Opgaven ved en Aflysning af Fæstetvangen være den, at man søger for at skaffe Institutioner tilveie, der kunne fyldestgjøre det samme Formaal, som Fæstetvangen nu fyldestgjør, nemlig at bevare de smaa Eiendomme som saadanne, idet Staten har sat sig det Formaal, at der bestandig skal være en stor Mængde smaa uafhængige Jordeiere i Landet. Det forekommer mig nu, at den Vej, hvorpaa Regjeringen var slaaet ind i det Lovforslag, som jeg flere Gange har haft Anledning til at nævne, netop var en saadan, ad hvilken det vilde være muligt at fyldestgjøre de Formaal, som Fæstelovgivningen hidtil har fyldestgjort. Det er nemlig klart, at i det Øieblik, der bliver en let Afgang til at faae Laan i disse smaa Eiendomme, vil dette bevirke en lille Stigning i deres Værdi i Forhold til de store Eiendommene. Den Omstændighed, at der for den lille Eiendoms Eier bliver en let Afgang til at faae Laan til dermed at odrive sin Eiendom, hvilken Afgang ikke staaar den store Jordeier aaben, vil virke bevarende paa de smaa Eiendomme paa samme Maade, som Fæstetvangen hidtil har gjort. Den Vej, som jeg antager, det vil være rigtigt at gaa, er altsaa den, at vi opstille som Grundfættning, at Bederlagssummen tillægges de Samme, som hidtil have haft Fordel af Baandet. I det